

Puisi Intan dalam Pengajaran Bahasa Melayu: Satu Kajian Penerokaan (Diamond Poems in the Teaching of Malay Language: An Exploratory Study)

KAMSI AH ABDULLAH

ABSTRAK

Puisi Intan ialah istilah yang penulis berikan kepada satu genre yang semakin popular di laman maya yang dikenali sebagai “diamante” atau “diamond poems.” Nama ‘intan’ ini diilhamkan daripada bentuk grafik puisi ini, yang menyerupai bentuk permata yang bergemerlapan itu. Penulisan Puisi Intan ini telah mula diperkenalkan oleh pengkaji ke dalam dunia pendidikan bahasa Melayu selama beberapa tahun kepada guru-guru pelatih program Diploma Pendidikan, Sarjana Muda Sastera dan kemudian kepada para peserta Program Sarjana Pendidikan (PDCM). Namun, ia belum diajar secara menyeluruh dalam kalangan pelajar sekolah. Oleh demikian, kajian ini dijalankan khusus untuk meneroka kewajaran dan kebolehlaksanaan mengajar jenis puisi ini kepada pelajar-pelajar bahasa Melayu. Dalam kajian eksploratori ini, responden yang terdiri daripada satu kohort guru-guru pelatih dan satu kohort guru berpengalaman yang telah diperkenalkan dan diajar jenis puisi ini telah memberi maklum balas berupa renungan sebagai data berbentuk kualitatif. Hasil analisis data menunjukkan bahawa Puisi Intan mempunyai potensi besar sebagai satu genre yang boleh diperkenalkan ke dalam kurikulum pengajaran bahasa dan juga sastera Melayu, sama ada di peringkat sekolah rendah mahupun sekolah menengah.

Kata kunci: Puisi Intan, Pengajaran bahasa Melayu, Pengajaran sastera, Kajian kualitatif

ABSTRACT

The term Puisi Intan is given to a type of poems known as “diamante” or “diamond poems”, which denotes its particular ‘diamond shape’ with its shiny and valuable features. This rather new and popular genre is presently very pervasive in the internet. Therefore the teaching of this type of poem in Malay was introduced to the trainee teachers undergoing the Diploma and B.A. students in Malay Language and Literature Program, as well as to experienced teachers participating in the Professional Development Continuum Models (PDCM). This exploratory study was designed to gauge the feasibility of teaching this genre in a wider school context. The data which was obtained through a special feedback in the form of written responses by the participant was analysed qualitatively. The positive result shows the potential of this type of poetry to be introduced in the Malay language curriculum at the primary as well as secondary level of schooling.

Keywords: Puisi Intan, Malay language teaching, Diamond poems, Teaching of literature, Qualitative method

PENGENALAN

Puisi Intan ialah nama yang saya berikan kepada satu genre yang semakin popular pada masa ini, iaitu bentuk puisi yang biasa dikenali dengan nama *diamante* atau *diamond poems*. Nama ‘intan’ ini teretus dari bentuk grafik puisi ini yang menyerupai permata yang bergemerlapan itu. Dalam bahasa Itali, *diamante* bermaksud permata, intan atau berlian. Ketika ini terdapat beberapa laman dalam bahasa Inggeris yang dibina khusus untuk mengajar bagaimana mencipta *diamond poems*. Ada juga yang merupakan laman untuk berkongsi puisi-puisi yang telah dicipta, sementara yang lain pula dibina khusus untuk guru-guru. Dalam laman maya tersebut, demikian diberikan sekali petunjuk, cara mengajar dan rancangan pengajaran untuk mengajarkan ciptaan ini kepada kanak-kanak. Contohnya ialah di <http://www.lessonplanet.com> dan <http://www.poetry4kids.com/>

Ciri terpenting puisi ini ialah bentuknya yang seperti “intan” atau biasa disebut sebagai bentuk “potong wajik”. Baris-barisnya agak luwes, walaupun biasanya hanya mempunyai lima atau tujuh baris sahaja. Baris pertama dan terakhir, iaitu baris 1, dan 5 (untuk puisi 5 baris) atau baris 1 dan 7 (untuk puisi 7 baris) terdiri daripada satu perkataan sahaja. Biasanya baris pertama dan terakhir itu terdiri daripada perkataan yang berlawanan, bertentangan atau seerti. Baris tengahnya, iaitu baris 3 (untuk puisi-5 baris) atau baris 4 (untuk puisi-7 baris) merupakan baris yang terpanjang sekali. Perkataan-perkataan yang digunakan untuk puisi ini mestilah berkaitan dari segi makna dengan kedua-dua perkataan di puncak bentuk intan tersebut. Puisi Intan yang baik biasanya membuat perubahan nada atau konsep atau menukar – *shift* di baris tengahnya. Misalnya ialah puisi ‘Putih-Hitam Kehidupan’ di bawah ini:

Putih
bersih, suci
corak, warna, kehidupan
kotor, noda
hitam.

Di puncak atasnya ialah perkataan ‘putih’, di puncak bawahnya ialah perkataan yang berlawanan iaitu ‘hitam’, baris tengahnya ialah konsep neutral, iaitu “corak warna kehidupan.”

Contoh Puisi Intan tujuh baris ialah seperti berikut:

Kasih
abadi bahagia
setia sayang suka
mesra berubah marah
curang sedih duka
penuh derita
benci.

Matahari
harapan abadi
memberi sinaran sakti
keunggulan alam semula jadi
kegemilangan malam
memukau hati
bulan.

PENGAJARAN PUISI INTAN

Puisi Intan ini mula diperkenalkan dalam dunia pendidikan bahasa Melayu oleh pengkaji kepada para pelajar Diploma Pendidikan Institut Pendidikan Nasional, Universiti Teknologi Nanyang, Singapura (NIE/NTU) sejak beberapa tahun yang lalu dan telah mendapat sambutan yang amat menggalakkan. Walaupun tidak sepopuler pantun, Puisi Intan mempunyai potensi besar sebagai satu genre baru yang boleh dimasukkan dalam kurikulum bahasa Melayu untuk mengajar kemahiran menulis di peringkat sekolah rendah mahupun peringkat sekolah menengah.

Hasrat untuk menyelidiki kebolehlaksanaan memasukkan Puisi Intan dalam kurikulum bahasa Melayu di sekolah rendah dan menengah di Singapura mendorong pengkaji untuk melakukan kajian yang berbentuk penerokaan ini. Maka pengajaran dan pembelajaran Puisi Intan dilaksanakan dalam kalangan guru pelatih yang mengambil pengkhususan Bahasa Melayu dalam program Diploma Pendidikan, Sarjana Muda Sastera dan Sarjana Pendidikan.

Dalam makalah ini dibentangkan proses pengajarannya kepada guru-guru pelatih dan peserta guru sarjana (yang mengikuti program Sarjana Pendidikan) yang mengajar bahasa Melayu di sekolah-sekolah rendah dan menengah di Singapura. Kemudian, satu kajian kualitatif dijalankan yang bertujuan untuk menyelidiki pandangan guru-guru tentang penerapan atau pengajaran Puisi Intan dalam pengajaran bahasa Melayu di sekolah-sekolah.

PROSES PENGAJARAN DAN PEMBELAJARAN PUISI INTAN

Puisi ini diajarkan kepada kumpulan pelajar Diploma Pendidikan pengkhususan Bahasa Melayu dan juga kepada para peserta kursus Sarjana Pendidikan (PDCM) dalam bidang Bahasa Melayu. Matlamat pengajaran ialah penghasilan Puisi Intan secara perseorangan daripada setiap pelajar.

LANGKAH-LANGKAH PENGAJARAN DAN PEMBELAJARAN PUISI INTAN

Sebanyak enam langkah pengajaran boleh dirancang guru bahasa Melayu jika mengajar Puisi Intan ini.

Langkah 1: Pada mulanya guru-guru pelatih tersebut didedahkan kepada puisi ini melalui contoh-contoh berikut:

b. Puncak bertentangan makna

Kawan
biar ramai
main belajar bersama
nanti semua orang benci
kawan semua lari
biar sikit
lawan.

Bersih
putih, kemas
panas, berpeluh, lari, penat
jatuh, berdarah
kotor.

b. Teman

Manis, gembira
ramai, ketawa, akrab
indah, riuh, pertemuan, kasih
ngeri, sepi, perpisahan, benci
seorang, menangis, jauh
pahit, sedih
musuh.

c. Makna berpasangan

Gadis
senyuman manis
idaman para teruna
baik hati, lembut bicara
tubuh perkasa, segak bergaya
indah dipandang mata
tampan menawan
teruna.

Adam
suami cinta
ayah bapa abi
agama kunci keluarga bahagia
ibu emak umi

isteri benci
 Hawa.
 Derita
 sedih susah
 perit sakit kecewa
 hampa pilu pulih senyum
 gembira senang
 bahagia.

Pelajar-pelajar diterangkan tentang ciri-ciri khas Puisi Intan. Antara ciri khas yang perlu diketahui dan difahami oleh pelajar akan proses pembinaan puisi ini ialah:

- Bentuknya yang seperti potong wajik ataupun bentuk intan.
- Puncak atas dan bawah yang terdiri dari perkataan berlawanan, berpasangan, seerti, sebab akibat dan sebagainya.
- Bilangan perkataan yang terhad bergantung pada baris dandkaitan makna dalam setiap baris.

Langkah 2: Guru mencipta sebuah Puisi Intan bersama pelajar di papan tulis seperti berikut:

- Mencari dua perkataan yang mempunyai kaitan:
 - maksud yang berlawanan – contohnya, derita – bahagia, kasih – benci
 - maksud yang berpasangan – contohnya, lelaki – perempuan
 - maksud yang sama seerti atau seiras
 - kaitan-kaitan yang lain seperti sebab – akibat.
- Guru menuliskan dua perkataan tersebut di baris 1 dan 5 dan pelajar mencari seberapa banyak perkataan yang berkaitan dengan dua perkataan tadi.
- Mencari perkataan-perkataan yang sesuai dimasukkan dalam baris 2 dan 4.
- Baris 3 merupakan pertukaran atau peralihan (shift) pada konsep yang dikemukakan dalam baris 1 dan 5.

Langkah 3: Setelah siap, pelajar membaca puisi yang telah dihasilkan beramai-ramai itu. (langkah 2 dan 3 boleh diulang dengan mencipta beramai-ramai beberapa puisi lagi).

Langkah 4: Pelajar menulis atau mengarang Puisi Intan masing-masing. (sebahagian daripada rangkap puisi yang terhasil (setelah diperbaiki) ditunjukkan dalam bahagian seterusnya)

Langkah 5: Para pelajar menulis dan kemudian membacakan puisi masing-masing di hadapan seluruh kelas.

Langkah 6: Puisi tersebut dinaikmuatkan di lalaman seperti NIE “Blackboard” untuk dinikmati bersama-sama.

HASIL PENGAJARAN DAN PEMBELAJARAN PUISI INTAN

Guru-guru pelatih yang menjalani pembelajaran ini telah berjaya menulis Puisi Intan yang sangat baik dan indah. Mereka menghasilkan berbagai-bagai bentuk Puisi Intan secara spontan dalam masa yang singkat. Ramai dari mereka yang menulis lebih dari sekuntum puisi walaupun yang diminta hanyalah satu sahaja. Dalam sesi pembacaan puisi, yang dilakukan kemudiannya, didapati ramai yang dapat membaca dengan amat berkesan dan berperasaan. Di bawah ini diperturunkan lima hasil karya pelajar-pelajar Diploma Pendidikan yang menghasilkan puisi berbentuk Puisi Intan.

- Contoh 1: Puisi ini bertemakan ‘Lelaki dan Wanita’ di tulis dalam tujuh baris. Pembelokan (shift) dilakukan pada baris 4, “tegas berani” ciri lazim bagi lelaki kemudian terus beralih ke “menyayangi lemah” ciri bagi bagi wanita. Namun, baris 4 itu boleh juga dilihat sebagai sesuatu yang sejajar bagi kedua-dua lelaki dan perempuan.

Lelaki
 segak tampan
 egois berang kasar
 tegas berani menyayangi lemah
 lembut penyabar sopan
 manis cantik
 wanita.

- Contoh 2: Puisi ‘Hitam-Putih’ juga memperlihatkan teknik yang sama, iaitu penggunaan imej yang bertentangan dengan ‘peralihan’ konsep berlaku pada baris lima (tengah).

Hitam
 terkutuk berdosa
 bayangan sejarah silam
 kesilapan kekhilafan kedaifan kekurangan
 berdosakah mereka atau merekakah yang berdosa
 keinsafan keampunan kekesalan ketabahan
 pemadam masa lampau
 dimaafkan bertaubat
 putih.

- Contoh 3: Namun ada juga Puisi Intan puncak bertentangan yang tidak ‘beralih’ pada baris tengah, tidak mempunyai baris yang ganjil bilangannya, tetapi tetap menarik, seperti di bawah ini.

Sayang
 elok.bahagia
 tertipu terpedaya
 marah tidak terkira
 hilang percaya
 benci.

- Contoh 4: Puisi Intan seterusnya pula memperlihatkan ‘kata-kata seiras atau serupa sebagai puncak atas dan bawah. Oleh demikian, idea yang dikemukakan tidak beralih pada baris tengah, tetapi bergerak lancar dan

berfokus pada satu idea sahaja, iaitu ‘Apakah impian’ dan ‘Apakah angan-angan’. Demikian juga puisi “Sepi”.

Impian
usaha, upaya
tidak mesti sempurna
tanpa doa dan kesungguhan
percaya akan kemampuan diri sendiri
hanya bergantung nasib kepada Ilahi
dengan tawakal dan kelalaian
sudah pastinya mencela
mimpi, khayalan
angan-angan.

Sepi
lamunan terhenti
hati menangis lagi
hingga bila harus begini
menanti suatu yang tak pasti
redha kepada yang maha mengetahui
hingga ketemu si dia nanti
hingga ditawan hati ini
lamunan bermula lagi
untuk mengisi
sepi.

- e. Contoh 5: Puisi “Diari – Rahsia” dan “Satelit – Selalu” yang ditunjukkan di bawah ini bersifat deskriptif, namun kata-katanya yang sederhana, tetapi indah walaupun tidak berima.

Diari
buku, peribadi
perasaan dan kejadian
tempatku mencoret segala isi hati
tiada sesiapa ketahui
disimpan cermat
rahsia.

Satelit
sepi seseorang
tetapi terus mengorbit dunia
walaupun terdampar tinggi di angkasa
tidak pernah berputus asa
sentiasa berputar
selalu.

Oleh kerana tema tidak ditetapkan, pelajar telah menulis berbagai-bagai tema yang mereka sukai seperti tema alam dan kejadian (siang – malam, fajar – pagi), tema remaja, percintaan, keagamaan, berkaitan dengan pembelajaran, sifat-sifat manusia dan sebagainya. Jelas bahawa kreativiti pelajar-pelajar dapat dicungkil dan dipupuk melalui penulisan Puisi Intan ini.

PENGAJARAN PUISI INTAN KEPADA PESERTA PROGRAM SARJANA PENDIDIKAN (PDCM)

Puisi intan ini telah juga diperkenalkan kepada guru-guru berpengalaman yang sedang mengikuti Program Sarjana Pendidikan. Walaupun konteks pengajaran ialah penyelidikan dalam pendidikan bahasa dengan tumpuan kepada analisis data. Umumnya para peserta telah dapat menghasilkan puisi yang agak bermutu. Suasana menjadi lebih kondusif apabila digunakan musik latar (yang didapati secara spontan dari telefon bimbit seorang peserta). Maklum balas tentang puisi ini telah ditulis dan dihantar menerusi laman maya “Blackboard”. Beberapa orang antara guru tersebut berminat untuk mencuba pengajaran Puisi Intan di bilik darjah masing-masing.

Puisi yang dihasilkan juga 16 orang peserta ini bermutu dan menarik. Ramai yang menggunakan idea bertentangan untuk puisi mereka, tetapi ada juga yang telah menggunakan hanya satu konsep yang sejajar dalam setiap rangkap puisi. Temanya juga berbeza-beza dalam spektrum yang agak luas, termasuk menulis tentang kejadian semasa iaitu seperti kejadian gempa bumi di Padang, kemarau di India dan taufan Ketsuna di Filipina dan Vietnam. Contoh-contoh puisi yang dihasilkan adalah seperti berikut:

- a. Idea bertentangan

Ibu
sesuci embun
warna hijau pelangi
mencorak menjernih keindahan keluarga
pemimpin pendidik berwawasan
ketua penggerak
ayah.

Mati
gerimis
nan hati nestapa
remuk-redam berdebar
menanti bahagia
bersinar
hidup.

Iman
berkali jatuh tersungkur
akhirnya bangkit tegak semula
menggenggam azam memeluk erat
syarak memagar sahsiah diri
bertasbih hati
manisnya.

Aku
Buah hatimu
Cinta, kasih, abadi
Didakap erat
Engkau.

- b. Kenangan untuk mereka yang terkorban dalam bencana gempa bumi di Sumatera.

Puing
berdekah megah
bermaharajalela tak terarah
kusam gelap-gelita gegak-gempita
bercakaran landasan dek menuntut kemerdekaan
sedu insan tangisan berbisa
rahap suci menanti
senyap seketika
hening.

- c. Kenangan buat mangsa kemarau di India (sebelum banjir) dan taufan Ketsuna di Filipina dan Vietnam.

Ketandusan
berbisik dedaun
kehausan tak terperi
menanti titisan air kembali
lalu karam insan-insani
di lautan tak bersepi
melimpah-ruah
tak terperi.

PERCUBAAN MENGAJAR PUISI INTAN UNTUK KURSUS PENGAJARAN SASTERA KLASIK

Mahasiswa kursus Sarjana Muda Bahasa dan Kebudayaan Melayu mengikuti sebuah modul pedagogi bertajuk Pengajaran Sastera Klasik. Modul ini merupakan lanjutan daripada Modul Pedagogi Kesusasteraan Melayu. Mereka juga dibimbing dan didedahkan kepada penulisan Puisi Intan, tetapi Puisi Intan yang dihasilkan ditetapkan temanya kepada beberapa teks sastera Melayu seperti Hikayat Hang Tuah, Sejarah Melayu, Cerita-cerita Jenaka telah digunakan dalam diskusi dan perbincangan. Pada mulanya ramai mahasiswa agak ragu-ragu, sama ada ia boleh diterapkan dalam sastera klasik ataupun tidak. Namun setelah mereka mengalami pembelajaran puisi ini, mereka kelihatan gembira dan memberi respons yang sungguh menggalakkan. Di bawah ini ialah contoh-contoh Puisi Intan yang bertemakan teks-teks sastera klasik yang dihasilkan.

Tuah-Jebat
Tuah
wira durjana
setia membabi buta
raja zalim raja disanggah
mencetus revolusi
wira melayu jati
Jebat.

Puteri Gunung Ledang

Puteri
menusuk sukma
pengganti cinta lara
status, nafsu, tanggungjawab, nyawa
lambang kasih suci
permata hati
Putera.

Mahsuri

Putih
sesuci hatimu,
seluhur pengorbanan insan,
fitnah hasutan, dengki, nafsu, kuasa
raja durjana, zalim
daulat tuanku?
hitam.

Raja Bersiung

Darah
cecair mengalir
hidupkan dan mematikan
nafsu pila, merah amarah
dambaan dewa raja
pengorbanan jelata
darah.

Tanggung

Taat
kepada bonda
sanggup melayari bahtera
kerakap bertukar menjadi mutiara
janji tinggal kenangan
disumpah akibat
derhaka.

Pak Kaduk

Kemenangan
Jalak, sabungan
pertukaran ayam, pertaruhan
kebendulan Kaduk, kepintaran Sultan
pakaian kertas, memalukan
kekalahan bukan
kemenangan.

Ternyata bahawa bentuk “intan” puisi telah dapat pertahankan di samping isi naratif yang padat dan tepat menggambarkan watak dan turutan peristiwa. Nilai estetika yang timbul dapat dinikmati hanya dalam tujuh baris perkataan, sama ada berima (Pak Kaduk) atau tidak.

PERCUBAAN MENGAJAR PUISI INTAN DI PERINGKAT
SEKOLAH RENDAH

Satu percubaan mengajar Puisi Intan di peringkat sekolah rendah telah dijalankan juga pada bulan kemudiannya. Guru-guru yang diajar Puisi Intan, telah menggunakannya untuk mengajar pelajar-pelajar mereka pula. Pelajar-pelajar ini agak muda usianya, iaitu 9-10 tahun, dalam Darjah 4. Guru telah menggunakan strategi pengajaran kerjasama dalam mengajarkannya. Pada mulanya mereka menerangkan tentang Puisi Intan dan menunjukkan format visual (1, 2, 3, 2, 1) dan memperlihatkan contoh-contoh yang mudah sebelum meminta pelajar-pelajar menuliskan puisi mereka dalam kumpulan masing-masing. Di sini guru telah memberikan tema yang mudah, misalnya yang bersangkutan dengan kehidupan mereka atau tentang tempat-tempat yang mereka selalu pergi. Kemudian anak murid mereka mencari seberapa banyak perkataan yang berkaitan dengan tema atau tempat itu. Mereka diingatkan bahawa semua idea kawan-kawan dalam kumpulan mesti diambil kira, kemudian baru dipilih yang sesuai untuk dijadikan rangkap puisi atau baris-baris yang berima.

Pada permulaannya pelajar-pelajar agak payah untuk mencari perkataan yang tepat dan berfokus kepada tema, tetapi kemudian mereka menjadi seronok untuk menuliskannya. Di sini diperturunkan hasil penulisan dari kumpulan yang paling lemah. Walaupun apa yang ditulis agak sederhana, tidak mencapai tahap puisi yang sebenarnya, hanya serpihan idea mentah dan sekilas tujuan dan perasaan mereka, tetapi mereka dapat menepati sekurang-kurangnya tuntutan bentuk rangkap.

Sekolah
Pasir Ris, Street 52
Sungai Api-api, White Sands, Kondi Livia
belajar, bermain
peperiksaan.

Cuti
Sentosa, Snow City
hilang stres, menarik, seronok
bersih, cantik
keluarga.

Restoran
Swenson's, Pizza Hut
dingin, cantik, luas
sedap, mahal
seronok.

Hospital
SGH, KKH
pesakit, mayat, kuman
bersih, luas
berhantu.

KAJIAN KUALITATIF TENTANG PENGAJARAN
PUISI INTAN

Suatu kajian kualitatif tentang potensi memasukkan Puisi Intan dalam pengajaran bahasa Melayu sebagai bahasa ibunda telah dilakukan dengan menggunakan guru-guru peserta Program Sarjana (PDCM), para mahasiswa Program Sarjana Muda Pendidikan (Bahasa Melayu) dan pelajar Diploma sebagai pemberi maklumat atau responden kajian. Mereka dipilih dalam kalangan peserta yang telah mengalami pembelajaran Puisi Intan. Pengkaji telah meminta responden memberikan maklum balas dalam bentuk renungan bertulis yang dihantar melalui laman maya *Blackboard*. Mereka bebas untuk menulis apa sahaja pendapat mereka tentang puisi ini termasuk tentang penerapannya dalam jenjang persekolahan. Setelah tarikh penghantaran ditutup, 13 orang peserta daripada kursus Sarjana dan 9 orang mahasiswa Sarjana Muda Pendidikan telah menghantar maklum balas yang berupa renungan itu. Renungan ini menjadi data mentah yang dianalisis secara kualitatif.

PROSES ANALISIS DATA KUALITATIF

Setelah semua data terkumpul, ia dibaca semula sebanyak dua kali untuk memastikan bahawa maksud keseluruhannya data itu difahami. Dalam hal ini, didapati bahawa rata-rata hasil 'renungan' menunjukkan sambutan yang sangat positif. Kemudian baru dilakukan proses *data reduction* yang bertujuan untuk mengemaskan, menyusun dan meringkaskan data kepada sesuatu dapatan yang mempunyai keabsahan dan kebolehpercayaan yang tinggi. Maka bermulalah proses penyediaan data dalam bentuk yang mudah dikategorikan dan dikira kelak.

Untuk proses seterusnya, pengkaji telah memungut setiap pandangan responden (yang diberi kod khas) dan menyalinkannya ke dalam sebuah jadual (senarai) 2 jalur (kolum). Ini berupa ayat (pada mulanya), kemudian ayat-ayat itu dipecahkan kepada dua atau lebih 'unit maksud' atau konsep makna yang berbeza-beza. Daripada maklum balas atau data bertulis dari 22 orang responden itu, akhirnya dapat dikumpulkan 282 'unit maksud'. Pengkaji hanya menggunakan fungsi SORT untuk mengira unit-unit tersebut (tidak menggunakan cara manual yang memakan masa yang sangat lama).

Setelah itu, proses pengkategorian data (iaitu unit bermakna) tadi dikemukakan. Setiap unit diberi satu kod utama, sama ada 01 – positif, 02 – cadangan, 03 – lain-lain. Sambil itu kategori-kategori ataupun subkategori baharu dibina juga, iaitu apabila data didapati tidak boleh dikod secara tepat dengan menggunakan tiga kategori utama yang asal tadi. Melalui proses ini satu senarai kod baru telah dibina, iaitu kategori 04- 'keprihatinan'. Beberapa subkategori lain juga telah dapat dibina iaitu dari 01 'positif' bercabang menjadi:

- 1.1 - Sesuai untuk semua peringkat
- 1.2 - Berguna

- 1.3 - Menarik minat pelajar
- 1.4 - Meningkatkan kreativiti pelajar
- 1.5 - Mudah untuk dipelajari
- 1.6 - Sesuai untuk membina kosa kata
- 1.7 - Sesuai untuk pelajaran bahasa secara umum
- 1.8 - seronok
- 1.9 - Kenyataan-kenyataan lain yang positif

Dengan cara yang sama, kategori utama “cadangan”, telah dapat dipecahkan kepada beberapa kategori kecil. Dari situ, satu kategori baru yang berkisar ke arah butiran berlabel “teknik pengajaran” telah dapat dibina lagi. Semua kod ditulis dalam ruangan ‘kolum 1’. Kemudian setelah selesai proses pengekodan berdasarkan kategori besar dan kecil, maka keseluruhan unit data yang telah siap dikod itu disusun mengikut urutan angkanya dengan menggunakan fungsi ‘SORT’ lagi. Maka hasilnya ialah suatu ‘senarai unit-unit data’ yang memungkinkan data dikenalpasti, dipilih, di ulang analisis, dan dikira dengan mudah. Analisis data menjadi tersusun dengan sistematik.

DAPATAN KAJIAN

Daripada data yang diperoleh, didapati bahawa responden telah memberi pandangan yang sungguh positif tentang pengajaran dan pembelajaran Puisi Intan ini. Sebanyak 60.2% memberi alasan dan sebab-sebab mengapa mereka menganggapnya sesuatu yang positif. Hanya 1.7% yang menyatakan keprihatinan, sementara yang lainnya memberi beberapa cadangan tentang bagaimana puisi ini boleh diajar. Cadangan mereka ini akan diperlihatkan dalam bahagian seterusnya. Pandangan yang negatif langsung tidak didapati, perkara yang dikongsi bersama ialah soal keprihatinan jika puisi ini tidak diajar dengan baik dan sesuai dengan peringkat dan kebolehan murid atau diajar secara ‘tangkap muat’ atau ‘asal boleh’ sahaja. Keprihatinan mereka berligar di atas soal-soal keterbasan ruang dan masa yang ‘tidak cukup substantif’. Di sini kebimbangannya ialah soal guru boleh jadi lebih menitikberatkan soal bentuk rangkap puisi daripada soal isinya yang boleh menjadi kendala kepada pengaliran idea. Jika tidak cukup substantif, ini boleh menyempitkan kreativiti pula. Alasan dan sebab-sebab yang dikategorikan sebagai positif dimasukkan dalam Jadual 1.

JADUAL 1. Kenyataan positif dengan alasan dan sebab

Kategori	Bilangan	Peratus
Sesuai untuk semua peringkat Berguna	7	6.6
Menarik minat pelajar	11	10.4
Meningkatkan kreativiti pelajar	9	8.4
Mudah untuk dipelajari	13	12.3
Sesuai untuk membina kosa kata	23	21.7
Sesuai untuk kemahiran bahasa secara umum	19	17.9
Kenyataan-kenyataan lain yang positif	16	15.1
Jumlah	106	100%

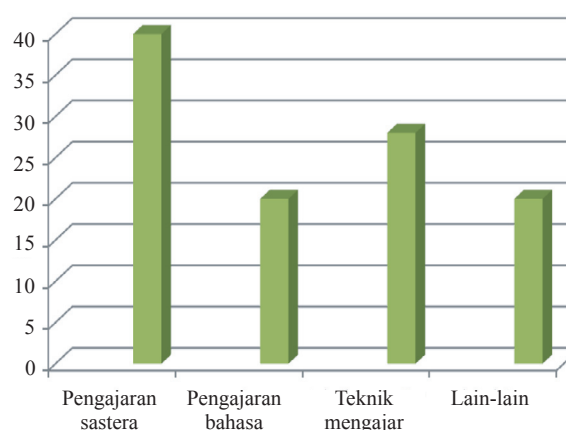
CADANGAN TENTANG PENGAJARAN PUISI INTAN

Oleh kerana para responden terdiri daripada guru-guru yang berpengalaman, mereka telah memberi banyak cadangan yang melibatkan soal pengajaran dan pembelajaran bahasa dan sastera. Pandangan mereka bernas dan kaya dengan idea yang menyegarkan dan mampu menjadi panduan bagi strategi pengajaran yang baik. Daripada kategori yang telah dianalisis, didapati jumlah cadangan yang 108 itu merupakan 38.0% dari jumlah unit pandangan yang dikemukakan. Secara keseluruhan, semua pandangan bersifat positif dan menggalakkan, walaupun ini tidak dimasukkan dalam kategori ‘pandangan dan alasan positif’ yang baharu dibincangkan tadi. Cadangan-cadangan itu dibahagikan lagi kepada empat subkategori, iaitu pengajaran sastera, pengajaran bahasa, teknik atau panduan mengajar dan perkara-perkara lain. Hasil analisis diperlihatkan dalam Jadual 2.

JADUAL 2. Subkategori cadangan

Sub-kategori Cadangan	Bilangan	Peratus
Pengajaran sastera	40	37.01
Pengajaran bahasa	20	18.5
Teknik mengajar	28	25.9
Lain-lain	20	18.5
Jumlah	108	100%

Rajah 1 menunjukkan bahawa rata-rata responden menganggap bahawa Puisi Intan ini patut dikaitkan dengan pengajaran sastera, sama ada bentuk fiksiyen atau puisi. Namun setengah daripada bilangan itu pula menganggap ia sangat sesuai digunakan dalam pelajaran bahasa Melayu.

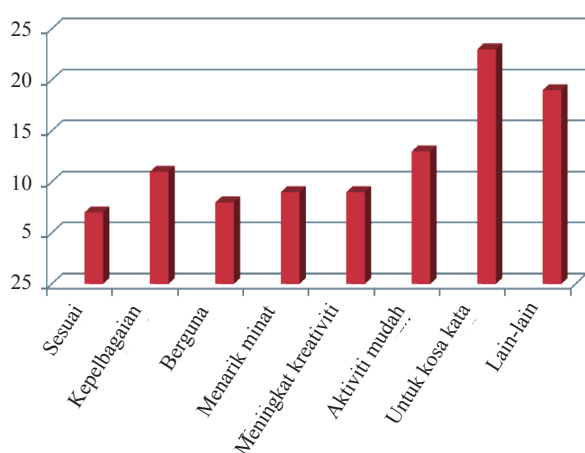

RAJAH 1. Subkategori cadangan

Rajah 2 pula menunjukkan bahawa alasan terbanyak ialah tentang manfaat pengajaran dan pembelajaran Puisi Intan membolehkan responden (guru bahasa Melayu) dapat:

1. Puisi Intan dapat memperkayakan perbendaharaan kata pelajar, terutamanya dalam pengajaran kosa kata (21.7% responden setuju).

2. Puisi Intan sesuai untuk kemahiran bahasa secara umum (17.9% responden setuju).
3. Puisi Intan mudah direka (12.3% responden menyebutnya).
4. Puisi Intan menjanjikan kepelbagaian daripada bahan-bahan lama.
5. Puisi Intan ini boleh meningkatkan minat pelajar dan pelajar merasa seronok mempelajarinya (10.4% responden menyebutnya).
6. Puisi Intan ini boleh memupuk atau meningkatkan daya kreativiti murid-murid yang mempelajarinya, iaitu (8.4% responden menyebutnya).
7. Puisi Intan sangat berguna, untuk semua peringkat (7.5% responden menyebutnya) dan secara umum 6.6% responden menyebutnya.

RAJAH 2. Alasan pengajaran dan pembelajaran Puisi Intan

Selain enam alasan yang diberikan oleh responden guru bahasa Melayu berkenaan, terdapat juga alasan lain yang diberikan tentang penggunaan Puisi Intan dalam pengajaran dan pembelajaran bahasa Melayu, antaranya adalah seperti berikut:

1. Ia boleh memupuk semangat ingin tahu pelajar.
2. Kemampuan pelajar membuat kaitan antara satu objek/konsep dengan objek/konsep yang lain.
3. Guru juga dapat menyelami jiwa dan masalah yang mungkin terpendam dalam diri pelajar akan menambah tarikan kepada aktiviti pembelajaran
4. Guru bolehlah menyuruh pelajar membuat Puisi Intan untuk meluahkan masalah mereka berguna jika pelajar mendatangkan masalah disiplin yang lain.
5. Puisi Intan uga boleh diberikan sebagai 'kawalan' atau wadah untuk muhasabah diri bagi pelajar.
6. Pelajar boleh berhujah di antara satu sama lain akan kepelikannya.
7. Pelajar dapat merasakan perasaan 'memiliki' dalam proses pembelajaran kerana bahan yang mereka hasilkan dapat dimanfaatkan.
8. Sekuntum Puisi Intan itu dapat memfokuskan idea sambil menajamkan diksi penulis/pelajar yang berusaha untuk menghaluskan ketukangannya dalam penggubalan puisi.
9. Memainkan fungsi pragmatik dan estetikanya.
10. Menggalakkan pembelajaran teks bersifat hubungan analisis.
11. Mengasah penggunaan bahasa pelajar dengan memilih kata yang sesuai.
12. Mengasah kemahiran kognitif.
13. Kegunaan puisi tiada batas kerana setiap puisi unik sifatnya dari segi bentuk dan isi.
14. Bakat terpendam boleh digali.
15. Mampu mencetuskan buah fikiran pelajar untuk menyumbang idea baharu, pendapat, berdebat, berinteraksi untuk bertukar-tukar pandangan / maklumat
16. Boleh digunakan untuk melihat pemeringkatan mutu bahasa murid (penilaian)
17. Puisi Intan berguna dalam mengajar pelajar untuk mahir membuat sintesis antara dua idea yang berlawanan ataupun berpasangan.
18. Puisi Intan mampu memperluaskan pemikiran pelajar supaya tidak bersifat hanya satu dimensi sahaja, tetapi bersikap lebih kritis dan fleksibel dalam menangani dua konsep, terutama sekali dua konsep yang berbeza. Hal ini terbukti dalam baris pertengahan Puisi Intan ini di mana satu gabungan atau 'link' antara dua konsep itu harus dinyatakan.

SARANAN UMUM RESPONDEN TENTANG STRATEGI PENGAJARAN DAN PEMBELAJARAN PUISI INTAN

Ramai responden guru bahasa Melayu menganggap bahawa Puisi Intan boleh diajar di semua peringkat pembelajaran, namun ia lebih sesuai untuk peringkat Primari 4 ke atas. Antara saranan ini termasuk

1. Penggunaan komputer atau di bilik komputer sesuai dijalankan sebagai aktiviti rumusan sesebuah teks.
2. Sesuai diletakkan imej atau gambar dan diwarnakan dilagukan atau dideklamasikan dan dipaparkan di dinding-dinding kelas bahasa Melayu untuk tatapan semua.
3. Perlu diajar kepada pelajar jenis visual (visual learner).
4. Gunakan untuk mengajar kosa kata -maksud 'tersurat' dan 'tersirat'.
5. Perlu memberi 'perancak' (scaffolding) sebelum mengajarnya.
6. Guru harus memberikan panduan yang lebih terhadap penciptaan Puisi Intan ini supaya puisi-puisi yang dihasilkan para pelajar tidak berfokus kepada keindahan bentuk sahaja.
7. Dalam aktiviti pengayaan, guru boleh mengajak pelajar menghasilkan Puisi Intan dengan tema 'alam' dan tidak meletakkan sebarang kriteria lain agar pelajar bebas menghasilkannya.

Berikut ialah Panduan umum yang dipetik daripada responden supaya para pelajar mampu untuk melahirkan Puisi Intan yang lebih mantap.

1. Perlu disertakan dengan panduan prinsip penciptaan yang lebih menyeluruh dan bersesuaian dengan estetika puisi tradisional.
 2. Unsur-unsur naratif dan naratologi diterapkan agar Puisi Intan/berlian tersebut tidak kelihatan terlalu kaku, bertompok dengan berima *staccato* yang boleh menjadi kendala terhadap pengaliran idea dan amanat
 3. Satu strategi yang dapat digunakan untuk mengekalkan estetika dalam Puisi Intan adalah dengan menentukan adanya unsur rima dalam puisi-puisi tersebut supaya ia akan tampil lebih menarik dan berestetika.
 4. Guru juga boleh menjelaskan kepada para pelajar tentang kepentingan adanya kesinambungan idea dalam Puisi Intan yang diciptakan. Perkataan-perkataan yang terangkum dalam bentuk intan itu tidak seharusnya berdiri sendiri tanpa mempunyai kaitan semantik antara satu sama lain. Makanya dengan hubungan makna dan kesinambungan idea dalam puisi tersebut, isi puisi akan lebih menarik dan bernas, bukan sekadar pengumpulan kata-kata secara rambang sahaja.
 5. Para pelajar boleh dilatih dalam pengaplikasian golongan kata, serta juga menggarap idea dan konsep kata-kata sinonim/antonim dalam bahasa. Dengan demikian, para pelajar akan terbiasa dengan prinsip bentuk dan isi yang dikehendaki dalam Puisi Intan dan mengasah kemahiran bahasa dahulu sebelum mereka dikehendaki mengolah puisi yang lebih bertahap tinggi dan mengandungi nilai-nilai estetika dalam pengajaran sastera.
 6. Pelajar diberikan panduan akan pembikinan puisi agar ia bukan hanya sekadar indah rupa tetapi kosong harta (isi).
 7. Menggunakan dan menyesuaikan prinsip-prinsip pembeli intan yang arif iaitu untuk melihat mutu intan dari aspek *cut*, *clarity* and *colour* ketika menilai dan memaknai puisi-puisi para pelajar nanti.
 8. Pelbagai tema dapat dikaitkan dengan bentuk intan seperti penindasan (*circablood diamonds*) konsumerisme (*ala diamonds are a girl's best friends*) dan pengabdian (*diamonds are forever*).
1. Satu strategi yang boleh digunakan ialah dengan meletakkan pelajar dalam satu bulatan. Guru boleh mulakan dengan satu perkataan seperti 'Syurga' dan para pelajar, satu per satu, harus menyuarakan satu perkataan yang bersinonim ataupun ada kaitan dengan syurga. Kemudian, setelah satu bulatan dilalui, guru boleh berubah kepada perkataan 'Neraka' pula dan lakukan aktiviti yang sama. Ini dapat membantu satu proses '*brainstorming*' bagi para pelajar sebelum mereka cuba mencipta Puisi Intan".
 2. Strategi lain yang boleh digunakan adalah melalui pendedahan puisi kreatif lain seperti puisi konkrit. Para pelajar mungkin dapat menggunakan daya imaginasi mereka untuk membentuk suatu puisi berdasarkan apa-apa perkataan. Contohnya, jika puisi konkrit itu merupakan sebuah keris, maka para pelajar diberikan kebebasan untuk menggunakan apa-apa perkataan yang melambangkan atau ada kaitan dengan keris. Contohnya, perkataan bunuh, kuasa, raja, hamba, darah, pangkat dan sebagainya boleh muncul. Daripada aktiviti ini, guru boleh mengalih fokus pelajar kepada Puisi Intan pula, di mana mereka harus memilih perkataan-perkataan antonim dan sinonim daripada puisi konkrit tadi untuk menghasilkan Puisi Intan yang berkonsepkan sesuatu yang baharu seperti Raja dan Hamba, Mati dan Hidup, Pangkat dan Kuasa atau Identiti dan Jati Diri.
 3. Mencipta sebuah Puisi Intan berdasarkan plot: Sebab dan akibat dalam sebuah cerita, bahagian atas puisi tersebut mengandungi sebab sesuatu kejadian berlaku dan bahagian bawahnya pula adalah mengenai akibatnya.
 4. Mencipta Puisi Intan berdasarkan pendekatan struktural ketika pembelajaran genre fiksiyen.
 5. Pelajar boleh mencipta sebuah Puisi Intan berdasarkan konsep perwatakan yang bertentangan: antara watak dinamik dan statik, watak hitam dan watak putih, watak antagonis dan protagonis.

IMPLIKASI KAJIAN

Kajian ini jelas menunjukkan bahawa pengajaran Puisi Intan boleh dilaksanakan di sekolah. Ia lebih baik dimulakan dalam kelas-kelas pertengahan, dalam peringkat Primari 4 ke atas. Memandangkan pengajaran kosa kata dan peningkatan perbendaharaan kata pelajar-pelajar boleh dijadikan alasan baik bagi pengajaran Puisi Intan, maka jelas bahawa puisi ini dianggap sesuai untuk diterapkan dalam kedua-dua jenis Sukatan Pelajaran Bahasa Melayu. Di samping itu banyak manfaatnya jika Puisi Intan diajar dalam pembelajaran berlandaskan sastera. Di sekolah, dalam Sukatan Bahasa Melayu Singapura, pelajaran sastera tidak menjadi subjek bebas, tetapi bersandar dalam mata pelajaran Bahasa Melayu. Jadi wajar jika Puisi Intan di masukkan dalam kurikulum bahasa tersebut.

SARANAN TENTANG TEKNIK PENGAJARAN DAN PEMBELAJARAN PUISI INTAN DALAM SUBJEK SASTERA

Terdapat sebilangan responden yang mengikuti pembelajaran Puisi Intan dalam sastera klasik telah memberi berbagai cadangan khusus untuk menerapkannya dalam pengajaran bahasa Melayu. Beberapa teknik dan strategi yang menarik telah dicadangkan, antaranya:

KESIMPULAN

Puisi Intan yang diperkenalkan kepada hanya sekumpulan kecil pelajar-pelajar yang merupakan bakal guru dan guru-guru berpengalaman ini telah menampakkan potensi yang sungguh besar untuk pengajaran dan pembelajaran bahasa Melayu, baik dalam mata pelajaran Sastera Melayu lebih-lebih lagi bagi pengajaran dan pembelajaran bahasa yang menggabungkan unsur-unsur kesusasteraan. Kajian kualitatif yang memberi bukti kukuh tentang manfaat dengan perolehan cadangan-cadangan yang bernas ini dapat menjadi alasan kukuh bagi melaksanakan pengajarannya di sekolah kelak. Bahasa Melayu memiliki keindahan yang intrinsik, sastera menyerlahkannya; kedua-dua unsur ini dapat dibina melalui pengajaran dan pembelajaran Puisi Intan. Sebagaimana diungkap oleh seorang responden, keterbergantungan pengajaran bahasa dan sastera terhadap satu sama lain dapat dimanfaatkan oleh guru yang bijak mengatur strategi pembelajaran. Itulah keindahan pengajaran dan pembelajaran Puisi Intan.

Kamsiah Abdullah*
 Jabatan Bahasa dan Linguistik Melayu
 Faculty of Arts and Social Sciences
 Universiti Brunei Darussalam
 Jalan Tungku Link Gadong
 BE 1410
 Brunei Darussalam

Pengarang untuk surat-menyurat*, emel: kamsiah.abdullah@ubd.edu.bn
 Diserahkan: 25 November 2013
 Diterima: 5 Mac 2014

RUJUKAN

- Chew Fong Peng. 2009. Pendidikan sastera perpaduan menerusi KOMSAS Tingkatan 4: Pelaksanaan dan kesannya. *Jurnal Pendidikan Malaysia* 34(2): 15-31.
- Cramer, Ronald L. 2001. *Creative Power: The Nature and Nurture of Children's Writing*. New York: Longman.
- Naffi Mat. 2012. Pantun Humor: Kesan pada Pengajaran. *Fenomena Pendidikan Bahasa-Sastera Melayu*, 129-132. Selangor: Darul Risalah
- Naffi Mat. 2012. Mencipta Daya Magnetisme dalam Pengajaran Bahasa: Penerapan pada Teks Sastera. *Fenomena Pendidikan Bahasa-Sastera Melayu*, 43-52. Selangor: Darul Risalah.
- Naffi Mat. 2012. Model Kecerdasan Needham: Kecerdasan Pelbagai. Cadangan Awal Menangani Pengajaran Komponen Sastera (67-74). *Fenomena Pendidikan Bahasa-Sastera Melayu* 67-74. Selangor: Darul Risalah
- Othman Puteh. 2001. *Penulisan Kreatif: Teori, Pengalaman dan Cabaran*. Kuala Lumpur: Utusan Publications & Distributors.
- Ramona, L. Hyman. TAHUN?? Tips on Teaching Creative Writing to Young Children .
<http://voices.yahoo.com/tips-teaching-creative-writing-young-children-2296827.html>. Akses pada???